

Hung. h.

4289

4 17/9 862. Witt. S. Ufo

FÓTH

MŰVÉSZETI SZEMPONTBÓL.

21
X

IRTA

ORMÓS ZSIGMOND.

(ára 20 f o. ért)

PEST,

NYOMATOTT EMICH G. M. AKAD. NYOMDÁSZNÁL.

1862.

Dupl.

Hung. h.

4289 n.

FÓTH

MŰVÉSZETI SZEMPONTBÓL.

IRTA

ORMÓS ZSIGMOND.

PEST,

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV MAGYAR AKAD. NYOMDÁSNÁL.

1862.

nyilvánult, melylyel a legelő elkülönítése iránt a tulajdonos gróf részéről tett ajánlat további birói közbejövétel nélkül el lön fogadva. Hol a birtokos és nép közt a főthihoz hasonló egyetértés uralkodik, ott mind a két fél jellemére dicséretes következtetést lehet tenni. Az elővigyázat azonban szintén a főthi nép sajátságaihoz tartozik. Főthra kirándulásom ugyanis vasárnap történt, s ennek daczára a pihenő népet, nem — mint másutt szokásban van — kocsmákban, nagyobb számmal s zene mellett, hanem kisebb csapatokban az utcán áldogálva szemléltem. Ezen jelenet oka iránt tudakozódván, azon felvilágosítást nyertem, hogy miután a zene melletti kocsmai mulatságok a lelkesítő főthi borral mérsékletlenül élés miatt gyakran összekoczkodással és verekedéssel végződnek s e miatt a csendőrök beavatkoznak, a hatósági közbejövetelek kikerülése végett a mulatságok meg lőnek szüntetve.

A főthi bornak lelkesítő hatását Vörösmartink híres főthi dala után ismerjük.

Testet éleszt és táplál a lakoma,
De a mi a lelket adja, az bora.

A főthi nép azonban ugyanazon költőnek tanácsát :

Bort megissza magyar ember jól teszi,
Okkal móddal meg nem árthat a szeszi.

nem ismeri, s azért mig a lélek művelt embernél más nemesb irányban mutatkozik, addig a műveletlen népnél kihívó daczban, vitában, és végre verekedésben tör ki. Így az okozat, mi a főthi népnek dicséretére nem válik, bora dicséretét emeli. Részemről a

főthi bor-nektárról nem sok dicséretet mondhatok, mert Vörösmarti szép versével :

Érted csillog e pohár bor, érted vív,
Tele tüzzel, tele lánggal mint e szív.

ellenkezőleg, a vendégfogadó borában tüzet és lángot nem, ellenben savanyúságot kelletén túl találtam.

A közlekedési eszközök könnyű s sebes voltánál fogva Főth fővárosunk kiegyesítő részének tartható. Művészeti szempontból pedig honunk legértékeseb gyöngyei közé tartozik, és Hunfalvy helyesen írja, „hogy a szentegyház nem csak Főthnak, de az egész országnak szolgál díszére;“ mert bizonyosan oly tiszta és nemes modorban sehol sem épült nálunk templom az újabb időben, még az egri és esztergomi székes egyházakat sem véve ki. Főth nélkül fővárosunk műbece nagyon alászállana, azért azt ennek körébe bevonni szükséges. Főth oly viszonyban áll Pesthez, mint Lachsenburg Bécshez, vagy Potsdam Berlinhez. Mindezeknél fogva azok, kik Pestről a kirándulást Főthra elmulasztják, a honukban élvezhető legnagyobb műélvezetek egyikétől fosztják meg magukat.

A kirándulás Főthra legjobban ünnep- vagy vasárnap történhetik; mert mig hétköznapiokon a Bécsből jövő vasuti mozdonyok Palotán át kétszer, ugymint reggel és délután közlekednek a fővárossal, s így a Palotától szekéren még egy órai távolságra eső Főthról, ennek kellő megtekintése nélkül, és sietve vissza kellene térnünk, hogy a délután 3 órai bécsi vonattal Palotáról Pestre visszamehessünk :

addig ünnep- és vasárnapokon az ugynevezett „kéj-
utazási vonat“ hűves esti időben, a főthi nevezetessé-
gek kényelmes megtekintése után a fővárosba vissza-
szállít.

Reggel 9 óra után a vasuti vonattal elindulva
nehány percz alatt a palotai indóház előtt állapodunk
meg; ez bár az első vasuti állomás Pesthez, hosszab-
b időzésre mégis nem nagy ösztönt nyújt. Házai több-
nyire parasztosak, úri házakra, villákra csak ritkán
akadunk, s egy erdőcske közelében levő mulató-he-
lye sem nyújt nagy élvezetet. Tovább szállításra kész
társas-, gyors- vagy posta-kocsik nem várakoznak az
idegenre; de széna-üléssel nyílt szekereket mégis
találunk, melyek személyenkint 70 kr. vagy egész
szekér 2 frt. nem nagy díj mellett Főthra s vissza
fuvaroznak, és gyorsaság tekintetében legalább a
külföldön szokásos társas- kocsikat fölülmulják.

II.

Néhány év előtt Triesztben M. . . é nevezetű
művelt szellemű francia Abbéval találkoztam, ki
honunkban tett körutazásáról akkor hazájába visz-
zatért, és a nemes keblű gróf Károlyi Istvánnál Fő-
thon néhány napig szívesen látott vendégként időzött
vala. Ez a grófról akkép nyilatkozott: „hogy a szó
nemesb értelmében vett főurról alkotott eszményké-
pét eddigelé a gróf személyében találta csak meg-
valósulva.“ És valóban a francia művelt turistának
magasztalása tulságos épen nem volt; mert a magyar
főurnak izléssel, műismerettel s értelemmel alkotó
szelleme Főthon lakháza körében, műalkotásaiban,
és virágzó gazdaságában mindenütt szemembe tünt.

Az egyház, az évtized előtt honunkra s az ala-
pító főurnak fejére tornyosult fellegek szétoszlása
után, vallási háladatosságból keletkezett, és mint
azon vészterhes idők eredménye, az alkotó vallásos-
sága mellett egy uttal ezen időknek is maradandó
emlékét képezi. Ybl Miklós pesti építész, szerencsés
választással a helység keleti részének emelkedett

helyén mintegy 14 lábnyi magaslaton építé azt. Az 1856. évben befejezett templom a Boldogságos Szűz Máriának van szentelve, s a Szent Szűz szeplőtlen fogantatása első ünnepén lön felavatva. A feljárás 20 széles lépcsőn történik. Homlokzata a két toronnyal együtt 70 láb széles. Az egyház 143 láb magas, két nagyobb, a szentély oldalain pedig az alsó templomba bejárásul szolgáló 90 láb magasságu két kisebb ékes tornyaival, melyeket négy-négy csúcs-oszlop és körülfutó köerkély ékesít, a szentély táján, az oldalhajókhoz ragasztott oszlopos arkádjával, a homlokzat két tornya közt felnyuló ékes oromjával, melynek csúcsát Fernkorn 9 láb magas Immaculata-szobra ékesíti; továbbá félkör-boltozatú kapuzatával, melynek oldalait Szent István és László királyok szobraival ékesítendő támoszlopok szegélyezik; végre az egyháznak két oldalán, Fernkorn ügyes vésője alól kikerült, Péter és Pál apostoloknak szobraival megkoronázott paplak s iskola-ház öszhangzó épületei, külsőkép is már oly épület-csoportozatot mutatnak, mely nem csak szokatlansága, de arányainak szabályossága s nemes egyszerűsége által álmétkodásra ragad, és világossá teszi, hogy az építész ezen egyházban a byzanti modorból a római idomba átmenetel korszakát, melyben a byzanti stylhez ragaszkodás még el nem enyészett, sok műismerettel s ügyességgel jellegezte. A külső kellemes benyomást az egyház belseje még magasbra emeli. Ez három hajóra oszlik, melyek közül a középhajó magasabb, a két mellékhajó pedig alacsonyabb. A felső templom 147

láb hosszú, a szentély az Apsissal együtt 24 láb hosszú, s 30 láb széles. Az 54 láb magas, 90 láb hosszú s 24 láb széles középhajó magassága ügyesen arra van felhasználva, hogy ablaknyílásaival az oldalhajók ablakaitól nyert világítást növelje. A falak Blach bécsi mester felügyelése alatt stuckmárvánnyal bevonattak, az élénk szinhatásu ornamenteket pedig Khübler József szintén bécsi mester festette. A mellékhajók félkör-boltozatot tartó öt oszloppár által a főhajótól elkülönítvék, aranyzott csillagaikkal és kék alapszínökkel az égboltozatot képviselik, míg a középhajó vízszintes fölepzete, a Rabely pesti műasztalos által készített szép boitage, szemünkbe tűnő gerendázatával, a byzanti bazilikák régi fölep-szerkezetére emlékeztet. De nem csak ezen fölep, hanem a szó-s gyöntató-székek, a szentély-korlát, s általában az asztalos-munkák mind a nevezett pesti műasztalos készítményei.

A chorus a régi byzanti egyházak mintája szerint magasabban áll, s izletes faragványu karfa s nyolcz fokozatu márvány-lépcsőzet által van a középhajótól elkülönítve. Alatta a gróf családi sirboltja van. Az északkeleti kisebb torony a kriptába bemenetelül, a délkeleti kisebb torony pedig a sekrestye kijárásul szolgál. A szentély-lépcsőnek jobb oldali oszlopa mellett, egyetlen fatörzsből kinőttnek látszó, izletes faragványu s aranyozásu szószék karámlája a bécsi Kasztriner által hat templom-anya modellszerű szép alakoskáival van ékesítve. A keresztény vallás tanítói az első századokban egyház-

atyáknak — patres ecclesiastici — neveztetnek; azért ezek alakjai a szószéken, melyről a kereszténység tanai az írás szerint szóval magyaráztatnak, a régi szószékek példái után értelmes választással alkalmazták. A római katolikus egyházban természetesen nem a görög-, hanem a latin-szertartású egyházatyák értetnek. Ezeknek neve s száma nincs meghatározva; mert némely írók és művészek többeket, mások ellenben kevesbeket említenek és képeznek. Így a bécsi Szent-István domnak 1432-ik évben Puchsbaum János által készített gót-idomu remek szószéke kartámláján négy egyházatya van képezve, kiket Tschischka sem említ fel névszerint a híres domról kiadott leírásában. Rafael a vatikani nagy-hírű Disputa-freskóján Jeromos, Ambrus, Ágoston s első Gergely pápa szenteket a négy főegyház-atyá gyanánt ecsetelte, s ezekhez utolsóul szent Bernátot hozzáadta. Cornelius Münchenben szintén négy egyházatyát ecsetelt. Állítsuk a rafaeli öt egyházatya élire Tertuliánt a kartagói presbytert s a latin egyház első három századának legnevezeteseb tanítóját, úgy a főthi templom szószéke egyház-atyáinak száma teljes leend. A chorus talaja, az olaszországi gazdag egyházak példái szerint, változatos színű veres-magyar-, fekete-carrarai-, és fehér-cseh-márványnyal van kirakva, mit olaszországi mesterek készítettek.

A fő bejárás felett az orgonakarzat van, melynek 22 fokozatos hangszerét ugyanazon salzburgi Moser Lajos csinálta, kitől az esztergomi bazilikának aránylag még nagyobb orgonája is származik. A

jobb oldali mellékhajóból a nagy torony kápolnájába egy ajtó nyílik, melyben Diocletian császár idejében élt s szenvedett vértanunak Szent Lucens kapitány-nak viaszszal bevont csontváza, s egy kisdud öblönyben vére tartatik, miket 9-ik Pius pápa Ő Szentsége adományozott. A szentély-chorus köröndje — Ap-sisa — végre boltozatos félkört képez.

Vég nélkül sok barokk egyházainknak s ezek műbecc nélküli ékesítéseinek látásában kifáradt szemünk és türelmünk a főthi egyházban végre örvendetes nyugpontra talál, és hálát mondunk a szép mű alkotójának, ki kortársai előtt kijelölte az utat, melyen előre haladva, nemzeties műveltségünket megkoronázhatjuk. Gróf Széchenyi István halhatlan szelleme, a tudományos, socialis, s anyagi előhaladás minden ágaiban alkotó, vagy kezdeményező volt, a művészet terére azonban figyelmét hasonló mértékben ki nem terjeszthet; mert egy embernek akarata s tehetsége bármily óriási legyen, sok oldalú hátramaradásunk minden hézagait nem képes betölteni.

Hogy a világ művelt nemzeteivel egyenlő fokon álljunk, a művészet terén előrehaladásunk van még hátra, s azért ki ezen üres tért hatalmas karral és tetteges pártfogással lefoglalja, az a nemzeti műveltségünk zászlóvivői közé soroltatásra s az utókor hálájára méltán számolhat. Olaszország virágzó művészetét a mantovai Gonzagák, ferrarai Esték, veronai Scaligerek, milanoi Sforzák és Viscontiak, a firenzei Medicik és több más főurak teremtették. Főurak, kiknek történelmi hírók, és honunk előmenetele

körül szerzett érdemeik ezen olasz főurak mellett megállhatnak, nálunk szintén nem hiányzanak, kis akarattal ezek a művészetek korszakát nálunk is elővarázsolhatnák.

Ezeknek igazságáról gróf Károlyi István úr mélyen át volt hatva, midőn Főthön, a vallás dicsőségére, a művészetet meghonosítá, s oly alkotásokat létesített, melyek a képzőművészet három ágában, ifjú művészeink előtt tanulmány- példányokul, magához hasonló főur-társai előtt pedig ösztönzésül szolgálhatnak. Nem válok a nemeskeblű főur érdemeinek tulságos magasztalójává, midőn állítom, hogy a főthi egyházat Lajos király müncheni világhírű egyházai méltó társának tekintem, és miután a müncheni egyházak a tiszta byzanti, gót s olasz idomokban építvék, s a byzanti stylból a rómaiba átmenetelt nem képviselik, a főthi egyház a müncheni csoportozatnak nem csak méltó társa, hanem kiegészítő része gyanánt tekinthető.

III.

Ybl Miklós építészeti alkotásain kívül három hirneves művész, a bécsi Fernkorn szobrász, a velenzei akadémiai tanár Blaas Károly, és a nagyhirű Tenerani szobrász művei az egyház fődíszzeit képezik.

Fernkorn vésője Főthön csak díszítési irányban működött, ő az egyházat, paplakot s iskolát különkép ékesítette a Szent Szűznek Immaculata-, ugy Péter és Pál apostolok szobraival. Ezen szobrok díszítési rendeltetésüknél s az épületek oromjain levő állásuknál, valamint homokkö-anyaguknál fogva a genialis művész első rendű dolgozatai közé-természetesen nem tartoznak, azonban szabályos arányban, az alakok mesterkéletlen egyszerűségében s a részletek ügyes kezelésében mégis messze túlhaladják azokat, miket másutt, például az esztergomi basilika párkányzatán Casagrandetól e nemben láttam.

Blaas Károly tökéletes kiképezését kormányi pártfogásból Rómában, Rafael remek műalkotásainak színhelyén, fejezte be, s ez lehet oka annak, hogy törekvését inkább a rajz tökéletességére s a csoport-

tozatok szabályos szépségére, mint a szinezés hűségére fordítja; mert a római festész-iskola az első két tulajdonban elől áll, míg szinezésben a velencei azt túlszárnyalta. Blaas a főthi egyház köröndjét s a középhajó boltozat-szögeit két oldalon freskókkal, a három oltárt pedig oltárképekkel ékesítette. A boltozatos félkör-alaku Apsis-festményei két sorban, alol a juhnyáját Péter apostol gondjaira bízó Krisztust, — az Angyal hírül hozatalát Máriához, — a Szent Szűz koronáztatását, — Krisztus születését — és Saul megtérését, — felső sorban pedig a régi byzanti egyházak modorában, arany alapon, a négy evangélista, s középen a Megváltó alakjait, — s végre a középhajó oldalain medaillon mellképekben a tizenkét apostolt ábrázolják. Ezen fresko-festmények becsét jobban méltányoljuk, ha azokat az esztergomi basilika hasonló műveivel, miiket honunk valóságos művészeti calamitásául bizonyos Moralt nevezetű müncheni művész festett, összehasonlítjuk. Moralt az újabbkori virágzó freskofestészet honában Münchenben, hol Cornelius, Hesz és mások alkotásait naponként láthatá, a fresko technikáját, de még a rajzot illetőleg is keveset tanult, és esztergomi műveivel szemben, ha a kúp-freskók több helyén, botrányos vigyázatlanságból átázott boltozat foltjait látjuk, azon kárörvendező ohajtás ébred fel bennünk, vajha a nagyszerű bazilika valamennyi freskói valamely csodakéz által hasonló foltokkal annyira elboríttatnának, hogy azoknak látása az egyházat látogató idegenek szeméi elől elvonatnék, — mert jelen minőségükben, honunk

első egyházában, művészeti szegénységünk kiáltó bizonyítványait képezik.

Nem így Blaas freskói Fóthon. Ez a freskofestészetben ügyességének a bécs-lerchenfeldi egyházban szép bizonyágát adta, s művészetének legfénylőbb alkotása az Arzenál nagyszerű falfestményeiben alkalmasint még ezután következendik. A főthi falfestmények Blaas korábbi műveihez tartoznak, midőn technikája egész határozottsággal még nem volt megalapítva, azért szinezésben az Apsisnak két sor festményei közt feltűnő különbséget találunk; rajza azonban valamennyinek hibátlan; egyes darabok, mint például az Angyal üdvözlete, s a Krisztus születésének compositioja, szépek, s a felső sor evangelistáinak alakjai, meleg szinezésen kívül, méltóságosan nyugodt állásaikkal is műigényeinket kielégítik. Moralt festményei mellett valódi remek művek.

A három oltárkép, miiket 1849 s 1850. évben Rómában szintén Blaas ecsetelt, következők: főoltáron a szeplőtlenül fogantatott Szent Szűz, — a bal oldali mellékoltáron Szent György, — a jobb oldalin pedig Szent Romana Francziska képei, az egyház styljének megfelelő díszes keretekben állanak.

Jól tudom, hogy a vallás-festészet nazareus iskolája a szenteknek s így az angyaloknak is meznélkül ecsetelését botrányosnak tartja, s a nazareusok azért a felülmulhatlan szép angyal-csoportozatokat, miiket Rafael, Tizian és Correggio művein a festészet remek alkotásai gyanánt bámulunk, hosszú uszályos öltönyökben festik. Ezen irányra jellemző

az, hogy boldogult Rudnay esztergomi primás a bazilika nagy oltárképét kezdetben a velencei Gri-golettire hirszerint oly kijelentés mellett bizta volt, hogy Tizian legremekebb művét a velencei akadé-miai képtár Assunta-képét úgy másolja le a bazilika főoltára számára, hogy a felülmulhatlan remekségű angyalkar öltönyburkolatban legyen, és csak midőn a művész a remekműnek ily módon kigúnyolására magát képtelennek mondotta, lőn az oltárkép új terve megalapítva, melynek főalakja Tiziannak menybe emelkedő Szent Szüze utánzásának látszik ugyan, de az apostolok s a nehézkes öltözetű angyalkar azt eredetinek mutatja. Az Immaculata főoltárképen Fóthon az esztergomihoz hasonló indokok miatt az angyalkart szintén redőzetes hosszú öltönyökben szemléljük. A művészi ascetismusnak nem vagyok barátja, s azért valamint az esztergomi, úgy a főthi oltárképen is a felhőkön nyargaló meztelen, de azért szemérmét épen nem sértő s a művész képzeményét békóba nem szorító Tizian-féle angyalkarral inkább megbarátkoztam volna.

A bal oldali Szent György oltárkép nem csak színezésben, de felfogásban is hibás. Felfogásához hasonló tulságoskodás a kicsapongásban gazdag barok-korban is feltűnt volna. Szent Györgynek a sárkány-szörnnyel küzdelme van a képen ecsetelve. A tulságoskodás alatt nem a felesleges koponyát, s a szörnnynek kelletén túl nagy alakját, hanem ennek a szájúregéből kitörő láng s az orrlyukaiból fölemel-
kedő füst miatt valóságos tűzokádó kraterre alakítá-

sát, s a hátába döfött óriás lándzsa miatt vérezését értem. Szent György küzdelme az erénynek a bűn feletti diadalát jelképezi, s ennek festésére Blaas szelidebb ábrázolást alkothatott volna.

A jobb oldali Szent Francziska oltárkép ellenben valódi remekmű, s a művész jó hírének megalapítására egymaga is elegendő.

Szent Francziska a kolostor-udvar környező árkádokból márvány-ékesítésű szép kapuzat alatt, a kikövezett utca előterébe lép meztelen lábbal. Arcza s egész alakja a kolostor-szűznek szenteségét, s a világiakon felülemelkedettségét híven kitünteti. Szerzete szürke öltönyében fejét nagy fehér kendő fedi, mely nyaktövében elől csokorba kötve, alakja felső részét annyira szép és természetű redőzettel borítja, hogy nem festett, hanem valóságos kelmét vélünk látni. Az alak szentesége, s az ártatlanság hófehér színét mutató szép takaró, minden egyéb jelvény nélkül is szentnek mutatja a nőt, ki a keresztényi szeretet legszólóbb bizonyítványa a szegények és ügyefogyottak segélyezése végett lép ki a zárda falaiból, s azért a szokásos fénysugarat feje felett helyesen hagyta el a művész, sőt a szent szűzet mel-lén keresztben tartott kezekkel, hosszú öltönyben követő s vele egyenlő nagyságu szőke angyalt is elhagyhatta s a régi remek festészeknél szokásos angyalkákkal pótolhatta volna; mert mostani alakjában az, gondolatunkat világias segédletre vezényli. Szent Francziska baljában nyitott erszényét tartja, jobbával pedig az ügyefogyott szegények közt

alamizsnát oszt, s ezen szegények az újabb kor festészetének ugyanannyi értékes gyöngyei. Hiszem, hogy a festmény birtoka felett a tulajdonos gróffal Zsófia főhercezegasszony ö fensége is versenyzett, mint erről értesültem.

Szent Francziska mindenekelőtt a földi javakban szegény, piszkos és rongyos, de gyermekei ragaszkodásában gazdag anyát részesíti adományában, ki térdelő helyzetben, egyik karjával kisedét mellére szoritja, hogy a remek rövidítésű gyermek-alaknak fejcskéje látszik csak, míg másik karját az alamizsna után nyújtja, s félig meztelen nagyobb fiacskája hátulról nyakába kapaszkodik. A segély után esdeklő második alak egy kölépcsőzeten guggoló pórfiu, ki jobbját türelmetlenül az alamizsna után fölemeli. Ezen alak régi ismerős gyanánt tűnt fel, és Páris Bordonenak „Il pescatore“ festménye pórfiujára emlékeztete; azonban daczára ennek mégis eredeti s remek; szétzilált hajazattal borított feje fedetlen, arca s teste, minek részletei a vállán keresztbe vetett rongyos pokrócz-darab alól eléggé szemünkbe tűnnek, naptól barnított bronz színt mutatnak. S végre, mankóra támaszkodó éltes férfiut is látunk a háttérben, ki a kolostor-szüz adakozását szintén igénybe veszi; kifejezésteljes remek fő; azonban sajnáltam, hogy az Apsis-freskók Krisztus születési képeinek Szent József alakjában képmására találtam.

IV.

Olaszország nagyhirű szobrása, a Carrara mellett Taranoban született Tenerani Pietro művei az egyház-szentély alatti családi sírboltban vannak. Ennek bejárása felett a kőbe vésett családi czimeren következő fölírás olvasható: Non habemus hic monumentum civitatem, sed futuram inquirimus.

A sírbolt hossza s szélessége ugyanaz, mint az egyházé. A szentély alatt a sírbolti kápolna van, az egyház-hajók alatt izletes vasrud-ajtókkal elkülönített többi üregek pedig temetkezésre szánvák. Ezen vasajtókról állítják, hogy 1400 darabból készítvék, és hogy ugyanannyi frtba kerültek. A kápolna fölepét két nagy gyámoszlop, a három részre osztott kripta boltját pedig három rendben 12 oszlop tartja, s kemény homokkő falazata s oszlopai antikszerű terra cotta készülétekkel ékesítvék. Maga a kápolna 24, a kripta többi részei pedig 20 láb magasak.

A pietra dura fekete márvány-oltár palliumján becses firenzei rakmű látható. Értékét 8600 frtra becsülik. A rakmű lapis lazuli foglaltvánnyal pietra

dura alapon három darabból áll. A közép-darab buza-
kalász és szőlögerezd füzérben a keresztjelt, az
oldal-darabok pedig liliom és rózsa virágfüzéreket
mutatnak. Ezen rakmű parányi részletecskéi annyira
ügyesen vannak egymás mellé állítva, a színhatás
annyira élénk, s az árny-átmenetek annyira gyön-
gédék, hogy sikerült festményt és nem mozaikot vé-
lünk látni szemünkkel. Az oltár felett a Megváltó
alakja „Pax vobiscum“ aláírással carrarai márvány-
ból, a kriptát nagyon ékesíti. Az oltárral szemben
az újra feltámadás colossalis hirnök-angyala ül,
carrarai márványból. Szép nagy szárnyai szétnyujt-
vák, ölében a végítélet könyvét s a feltámadás túbá-
ját nyugtatja, köpenye természetes hajlásokban és
bő redőzetben testéhez simul, arca megnyugtató vi-
gasztalást sugározta, és feltekintő pillantása olyan,
mintha a túba megtuvására a mindenség urának ren-
deletét várná. — Ezen angyal mellett végre a gróf
virágzó korban Rómában elhunyt leányának Erzsé-
betnek térdelő alakja szintén carrarai márványból
kivésve szemlélhető. Mind a három szép szobor Te-
nerani műve.

A műirók nem alaptalanul azzal vádolják
Olaszország modern szobrászait, hogy honfitársuk
Canova iránti elfogultságukban, ennek irányán felül-
emelkedni nem tudnak; hogy ennek puhán érzelgős,
s az átmeneti korszakot jellemző irányát alapjaiban
még mindig követik; s ezen műirók azt is állítják:
hogy Olaszország jelenben nem hona a virágzó szob-
rászatnak; s Tenerani némely művei, mint a Venus,

kinek lábából Amor a tövist kihúzza, — s a pandora-
szelencze fölnyitása után álomba merült Psyche —
ezen ellenvetéseket nagy részben igazolják.

Honunkban hasonló becsű szobrászati műveket
igen ritkán találunk. Tenerani, előbb Canova, s azután
Thorwaldsen tanítványa, az antik szépség szabad s
életteljes felfogásában mestereinél még tovább hala-
dott; mert ezeknél távolabb esett azon korszaktól,
mely barok mesterkélt iránya után nevezetes volt,
s a nemes antik ellentétét képezé. A valódi s remek
antik szépség által magasztosított természeti hűség s
eszményies szellemi emelkedettség tükrözi magát
művein. Tenerani a római Szent Lukács akademia
szobrászati tanára, s a Rómában élő szobrászok leg-
nagyobbika, főthi műveiben művészeti nagyságához
illő műveket alkotott, s a feltámadás angyala külö-
nösen annyira sikerült, hogy benne az antik szépség
a keresztény vallás ihletettségével remekül párosult.

A 18 éves korban elhunyt urhölgyről pedig
azt írja egy német szaklap: hogy azt a tiz eszélyes
szüzek egyikének alakjában képezte. Térdelve, ko-
szorúzott fővel, egyik kezét szívére nyugtatja, míg a
másikban égő lámpát tart völegénye elibe.

Azon körülmény, hogy az elhunyt hölgy a Máté
evangelista 25-ik fejezetében előforduló eszélyes höl-
gyek egyikének alakját tünteti fel, melyek a házas
frigyek megáldására használt templomajtók — porte
de mariage — csarnokékesítését gyakran képezték,
és hogy az égő lámpát völegénye elibe tartja, eléggé

kimagyarazza azon helyzetet, melyből a serdülő virág kora hervadása által kiragadva lön.

Nevezetes alak! „Venio Domine“ olvassuk a talapzaton, s lentebb „Elisabetha nata 1822. 29. Septbr. obiit Romae 29. Novembr. 1840.“ Az alak a hulláról levett viaszalak után arczképi hűséggel lön készítve. Csak nem vallásos; de a vallásosan eszményi bizonyos egyéni előállításra van felhasználva. Minden jeles a művön. Tenerani némely bírálónak állítása szerint másként van a dolog, midőn a vallásosan eszményi önmaga képezi a czélt, midőn a főnyomatékot a genialis szellemben magasztosult eszme teszi. Ez nem kedvencz tárgya, s ekkor az ő szent alakjai állítólag élet és szellem nélküliek.

Ezen bírálat túlszigorúsága nem csak a játszó gyermeket a kigyó marása ellen megvédő őrangyal, s a sujtottakat maga elibe szólító Krisztus csoportozatából kitűnik, mely utóbbit 8-ik Pius siremléke számára készítette, de kitűnik különösen az érintett főthi csoportozatokból is, melyek a technikai nagy tökély mellett a vallásos bensőség s a magasztosult szellemiség hű kinyomatait képezik. Előbb nevezett művei arra nézve távol vannak, hogy a bírálat alaptalansága felől közvetlen szemlélés által meggyőzzenek; de a főthi szobrokban szerencsénkre szintén oly műveket szemlélhetünk, melyek a jeles művészek vallásos tárgyak előállításában kifogástalan jártasságát eléggé kitűntetik, s melyeknek gyakori szemlélése antik művek hiányában, szobrászainknak főkép nem eléggé ajánlható.

Fáy András derék veterán irónknak a Budapesti Szemlében néhai Ferenczy István szobrászunk emlékezetére meleg kebellet irt értekezéséből értésemre esett, hogy Károlyi István gróf elsőb neje siremlékét, mely Főthra lön szállitva, Ferenczy által készítetté. Ezen siremlék azonban még mindeddig nincs nyilván felállitva. Ferenczynk modorát ismerve, habár hiszem, hogy a siremlék Tenerani elősorolt műveit művészi tökélyben nem csak föl nem éri, hanem inkább a szobrászatnak csaknem primitiv korára emlékeztet, annak felállitása azonban már csak azért is ohajtandó, hogy szobrászatunk néhány évtized előtti állapotának bizonyítványa ezen műben is fentartva legyen az utókor előtt.

A főthi egyház szoborművei a családi sirboltban vannak. Esztergomban, ezzel ellenkezőleg, Casagrandenak colossalis angyalalakja gypszből, van csak a terjedelmes kriptában, míg a szobrászati művek, Meixner szobrásznak a basilika külső falazatán látható domborművein kívül, nagyobb számban és több mestertől bent az egyházban tartatnak. Engemet az esztergomi basilika szobrászati művei közül egyedül Meixnernek hautrelief művei a Bakacs és István kápolnák bejárása felett: Krisztusnak Jeruzsalembe bevonulását, — s a kisdedeknek Krisztus elé vezetését ábrázolókat elégitettek ki, — a nagy basilika többi szobrászati művei napjainkban ki nem elégitők, és Meixner érintett két művével szemben is fájjalom, hogy azok nem márványba vésvék, hanem csak

gypsze öntvék. Tenerani főthi művei az esztergomi szoborműveket becsértékben túlhaladják.

A főthi egyház műkincseit az esztergomiakkal több ízben nem azért hasonlítottam össze, mintha az egyházak épületei, belső szerkezete, vagy műtárgyaik hasonlóak volnának, hanem csak azért, hogy a főthi egyház egyes darabjainak az esztergomi basilika műdarabjai feletti kitünőségét kimutassam.

V.

Isten egyházában tett körültekintés után a vendégfogadóba visszasiettem, mert az étkezés ideje beköszöntött volt. Velem együtt mindazon idegenek, kik Pestről kirándulást tettek Fóthra, szintén a vendégfogadóban gyülekeztek. A vendégek összes száma mintegy harminczra ment. A főthi nagy kocsmá, fényűzés, kényelem és felszolgálat tekintetében, honunk más helységeiben látható kocsmáktól nem igen különbözik. Szűk, alacsony szobába voltunk mindnyájan beszorítva, s meglehetősen nagy számunk daczára a felszolgálat egyetlen egyén teljesítette, ki nem is volt rendes pinczér, hanem kit ünnep s vasárnap rendkívüli segédül felhivnak. Nem csak az ebéd, hanem a délutáni siesta idejét is mindnyájan egy csomóban kitölteni kényszerültünk. Szerencsémre ez utóbbi rövid volt, mert a gróf lakhelyiségeit megnézendő délutáni 2 órakor a kastélyba mentem.

A tömegből kiemelkedő emberek lakhelyiségeinek fölkeresésére nem pusztán kíváncsiság, mely lélektani ok nélkül a szemnek futólagos gyönyört okoz, hanem leginkább az vezet, hogy azokat oly tükröknek tartom, melyek apró részleteikben és berendezésükben a tulajdonos lelkét tüntetik ki; hogy tehát gróf Károlyi István úr néhány jellemvonásával megismerkedjem, lakát fölkerestem.

Az úrilak homlokzata a parkra szolgál, mely terjedelmes, szép facsoportokkal, halas-tóval, változatos színű s illatu virág-ágyakkal oly gazdagon van

fölékesítve, hogy kétségtelenül honunk legszebb és legterjedelmesebb kerti telepei közé tartozik, s a Főthra kirándulást egymaga is eléggé megjutalmazza. Az egy emeletes kastély részleteiben mutatja, hogy nem egyszerre épült, de ennek daczára, főhomlokzatán az oszlopos csarnok és diszes párkányzata még is az egésznek tetszős alakot adnak. Közel a kastélyhoz a tisztán tartott istállóban szép svajzei tehének voltak, melyhez néhány év előtt kényelmesen berendezett terem csatlakozott, melyben reggelizni lehet. Az 1849. évben Palota határában talált római fogadalmi táblák, melyek a főthi parkban felállítvák, minden régiség-barát előtt érdekesekek. Az egyik régiség a virágkert közepén a nap-óra talapzatául szolgál, a másik kettő pedig az új kertben, egy gyepdombmagaslaton, római kőkoporsó-töredék darabjai által környeztetik, és mellette facsoport van. Szakértők azt hiszik, hogy ezen két utóbbi emlék Juno isten-asszonynak volt szentelve.

Délutáni két órakor, midőn a tulajdonos gróf ebéd előtti séta-lovaglását tevő, az urilak földszinti osztályzatába bevezettetém.

Ugy tapasztaltam, hogy a kastély helyiségeinek idegenek előtti megmutatása csak a földszinti osztályzatra szorítkozik, melyben a gróf hálószobájára, mit pedig látni ohajtottam volna, nem akadtam. Az idegen látogatások ellen felállított korlátok tágitására kísérletet tenni tolakodásnak tartottam, és miután a mutatott helyiségek a gróf által egyébkint is leginkább használtattak, a nyilvánosság elől elvont

első emeletbe feljutni nem törekedtem. A bejárt helyiségek az ebédlő-, társalgási-, billárd-, olvasó-, s könyvtár-teremből és kápolnából állottak. Urias egyszerűség, rendtartás, és hiu mutogatástól tartózkodás az urilak szembeötlő jellegeit képezik, mikről a tudományos képzettségü, honfias érzelmü s művészet-pártoló nemes gróf jellemére dicséretes következtetést vonhatunk. A rend nem csak a butordarabok állásaiban s az apróságok elhelyezésében, hanem például a folyóiratok s napi lapok egyes számainak pontos sorozatában, a hiu mutogatástól tartózkodás pedig leginkább abban mutatkozott, hogy a tisztelt tulajdonos arczképét az egész lakásban sehol sem találtam.

A jól rendezett és többnyire francia művekből álló könyvtár, melyből izletes két csigalépcső vezet a felső emeletbe, a tulajdonos gróf dicséretére aránylag legtöbb helyiséget vesz igénybe, s bennem azon ohajtást ébresztette föl, vajha főuraink mind-egyikénél ily gazdagon berendezett könyvtárral találkozhatnánk.

A teremek földiszítései, az ebédlő-terem stuck falazatán kívül, Laorence után készített, többnyire nevezetes angol férfiak metszett ábrázolásaiból és néhány olajfestésü tájképből állanak.

Nem rég elhunyt szepesi hazánkfia, firenzei művész-akadémiai tanár idősb Markó Károlynak két tájképe: „A szélvész“ s „A szüret“ szokottnál nagyobb alakjaik mellett, a kivitel remeksege miatt nagybecsűek. Mig az elsőn az égboltozat sötét felle-

gei, a szikla- s fa-csoportozatok, valamint a menekülni törekvő ember stoffage búskomoly hangulatot ébresztenek, addig a mű párdarabján a fölkelő nap arany-sugáraival nem csak a szüretkező emberekben, hanem a hegyi romokban s az egész természetben új életet és vidám érzületet ébreszt. Claude Lorrain ecsete remekebb műveket nem készített, mint minőkkel idős Markó Károly hazánkfia Europa nevezetesebb galleriáit és a főurak termeit ékesítette.

A többi festmények a műszerető nemes gróf által különösen kegyelt Ligethi festész hazánkfiának a francia Biard hatásos modorában festett „Sahara sivatag“ továbbá „Budapest“ és néhány nápolyvidéki összesen 5 darab jó hatású tájfestményeiből, és végre Carelli olaszművésznek szintén nápolyvidéki két tájképeiből állanak.

Ugyanazon teremben, melyben a tájképek ki-függesztvék, üveges szekrényekben gazdag márványkő-gyűjtemény is látható.

Hogy a buzgó vallásos érzületéről honszerte ismert gróf ur termeiben, a könyvtár néhány könyvdarabján kívül, a vallásra vonatkozó tárgyakkal vagy szentes képekkel nem találkozunk, annak bizonyítványául vehető, hogy a derék főurnak valamint forró honszeretete, szintugy higgadt vallásossága, nem negélyes kérkedésre, hanem magába zárt tiszta meggyőződésre van alapítva.

Kirándulásom napján az esti kéjvonattal Pestre visszautaztam.

Pfeifer Ferdinand

nemzeti könyvkereskedésében Pesten (szervita-tér
sarkán a fehér hajóval szemben) folyvást
kaphatók

A szerzőnek következő munkái is :

ADATOK

A MŰVÉSZET TÖRTÉNETÉHEZ.

Irta

ORMOS ZSIGMOND.

Ára 3 ft

BANYA SZIKLÁJA.

(PIATRA-BÁBI.)

(Korrajz.)

Irta

ORMOS ZSIGMOND.

Második olcsó kiadás.

Ára a két kötetnek 1 ft.

UTAZÁSI EMLÉKEK.

Irta

ORMOS ZSIGMOND.

Négy kötet

Egy-egy kötetnek ára 1 frt. 50 kr.